

ТЕМА 1.

ОСОБИСТІСТЬ ПІДЛЕГЛОГО ЯК ОБЄКТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЇ

**Розробник : доцент кафедри менеджменту
ім. проф. Й.С. Завадського, Новак О.В.**

План лекції

1. Поняття особистості в психології
2. Соціалізація особистості як соціальний феномен
3. Характеристика процесу адаптації підлеглого до умов організації
4. Система регуляції поведінки і діяльності особистості

Особистість

- Особистість людини завжди була і залишається однією з найбільш інтригуючих таємниць, що хвилювали людство.

*Таємниця особистості, її
цілісності, нікому не зрозуміла до
кінця*

Для усебічного аналізу цього соціального феномену необхідно розмежувати ряд понять - "людина", "індивід", "особистість" і "індивідуальність".

Людина - це родове поняття, що вказує на приналежність істоти до вищого ступеня розвитку живої природи - до людського роду. Це специфічна, унікальна єдність біологічного і соціального.

Індивід - одиничний представник роду людського з сукупністю якостей, здібностей окремо взятого людського організму.

Особистість в психології - це системна (соціальна) якість, що формувалася індивідом в предметній діяльності і спілкуванні і що характеризує міру представленості суспільних відносин в ньому.

Індивідуальність - це неодмінна і найважливіша ознака особистості.

Вона проявляється в рисах темпераменту, характеру, в звичках, в переважаючих інтересах, в якостях пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, мислення, уяви), в здібностях, в індивідуальному стилі діяльності тощо.

Поняття "особистість" на Сході і на Заході трактується по-різному.

Західна особистість - це, передусім,
індивідуальність, як би що стоїть над
суспільством,

а ідеал **східної особистості** - людина,
що добровільно віддає себе служінню
суспільству

Особистість вивчають багато дисциплін, у тому числі **соціологія, загальна психологія, соціальна психологія та психологія управління**

Соціологія вивчає особистість не як індивідуальність, а як соціальний тип.

Загальна психологія вивчає особистість як конкретну людину, в усій його своєрідності і неповторній унікальності особистих якостей

Соціальна психологія вивчає, передусім, людську поведінку, обумовлену фактом включення людини в реальні (невеликі) соціальні групи

Психологія управління вивчає прояви особистості, які формуються під впливом системи горизонтальних та вертикальних ділових взаємовідносин в організації

**"менеджер
Петренко"**

**"менеджер
Петренко"**

**"менеджер Петренко"
член даної та інших
соціальних груп,
фахівець, напарник
Іванчука**

**"менеджер Петренко"
як керівник певного
підрозділу,
як підлеглий Іванчука**

Структура особистості людини

- психічні процеси як основний спосіб існування психічного, його динамічні моменти (*пізнавальні, емоційні, вольові*);
- психічні стани як характеристика психічної активності людей в певних умовах (*позитивні та негативні стани*);
- психічні утворення як продукти психічної активності людини (*знання, уміння, навички, досвід*);
- психічні властивості як найважливіше в людині, його системна якість (*самосвідомість, спрямованість, здібності, характер, темперамент*).

Актуальність проблеми соціалізації працівника визначається:

- 1. *Особистість, група, суспільство***
перебувають у діалектичній єдності.
Особистість немислима поза суспільством, поза групою, як суспільство та групи не існують без особистостей.
- 2. *Працівник прибуває*** в організацію після того, як уже народжений і, той що пройшов певний життєвий шлях, ***розвиваючись у певному соціальному макро- і мікросередовищі***. Він несе в собі особливості цього своєрідного соціального оточення.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ

(від латин. *socialis* - суспільний)

- це двосторонній процес, що включає:
 - 1) засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків *шляхом* входження в соціальне середовище,
 - 2) активне відтворення індивідом системи соціальних зв'язків в процесі діяльності.

Соціалізацію не варто ототожнювати з процесами **виховання** та **розвитку**

Соціалізація *крім організованих дій* суспільства по формуванню особистості (виховання), *включає елементи стихійного, неорганізованого впливу середовища.*

**«не
виховання»**

Для соціалізації як *процесу безперервних змін в психіці і організмі людини (розвиток)*, хоч і велику роль грають соціальні чинники, середовище, навчання, виховання, проте:

- *соціалізація не акцентує увагу на психофізіологічних змінах, що відбуваються з індивідом;*

**«не
розвиток»**

- *процес соціалізації передбачає домінування зовнішніх чинників при активній ролі індивіда, внутрішні сили саморуху, саморозвитку відходять на другий план.*

Процес соціалізації включає чотири періоди:

- 1) дитинство,
- 2) юність,
- 3) зрілість,
- 4) старість.

Виділяють чотири підвиди віку людини:

- a) хронологічний (паспортний),
- b) біологічний (функціональний),
- c) соціальний (цивільний)
- d) психологічний.

Процес соціалізації охоплює ряд сфер:

1. Соціалізація у сфері діяльності проявляється в розширенні видів діяльності, в овоєнні і осмисленні кожного виду діяльності.

Перший пік активності в діяльності доводиться на **вік 30-35 років**, коли «голови свіжі». Людина робить відкриття, винаходи, пропонує щось удосконалити.

Другий пік пов'язаний з мудрістю, зрілістю людини, що має великий життєвий досвід, - **вік 50-60 років**; така людина здатна на узагальнення, створення своєї школи, може бути мудрим організатором і керівником.

2. Соціалізація у сфері спілкування включає розвиток навичок спілкування, розширення круга спілкування, збагачення його змісту.

3. Соціалізація у сфері самосвідомості полягає у формуванні образу власного "Я" як активного суб'єкта діяльності; осмисленні своєї соціальної приналежності, своїй соціальній ролі; формуванні самооцінки.

Дії на особистість в процесі її соціалізації умовно ділять на дії:

Макрорівня – на рівні суспільства вцілому
(відбувається через засоби масової комунікації,
друк, радіо, телебачення, мистецтво, літературу,
музику, різні види ідеологічної дії і так далі)

Мікрорівня - на рівні безпосереднього
найближчого оточення індивіда (відбувається
через соціально-психологічні механізми
соціалізації завдяки яким сукупність зовнішніх
правил, групові норми і приписи стають
внутрішніми поведінковими регуляторами.)

Соціально-психологічні механізми соціалізації :

ідентифікація - це ототожнення індивіда з деякими людьми або групами, що дозволяє засвоювати різноманітні норми, стосунки і форми поведінки, яка властива оточенню;

наслідування є свідомим або несвідомим відтворенням індивідом моделі поведінки, досвіду інших людей (зокрема, манер, рухів, вчинків та ін.);

навіювання - процес неусвідомленого відтворення індивідом внутрішнього досвіду, думок, почуттів і психічних станів тих людей, з якими він спілкується;

соціальна фасилітація - стимулюючий вплив поведінки одних людей на діяльність інших, в результаті якого їх діяльність протікає вільніше і інтенсивніше (фасилітація означає "полегшення");

конформізм - усвідомлення розбіжності в думках з навколишніми людьми і зовнішня згода з ними, що реалізовується в поведінці.

Для процесу соціалізації особливо важливо враховувати дії певних **інститутів** (конкретних груп, в яких особистість залучається до систем норм і цінностей і які виступають своєрідними трансляторами соціального досвіду)

Приклади інститутів соціалізації: сім'я, дошкільні дитячі установи, школа, трудовий і військовий колективи, політичні партії і організації, неформальні об'єднання, групи "по інтересах", товариство однолітків, засоби масової комунікації та ін.

Щоб координувати дію цих інститутів на працівників, керівникові потрібно чітко уявляти собі можливості і тенденції розвитку кожного з них.

Соціалізація особистості - процес складний і суперечливий, в ньому доводиться постійно долати численні перешкоди і кризи

Розвиток людини складається з трьох взаємозв'язаних, хоча і автономних процесів:

- **соматичного розвитку**, що вивчається біологією,
- **розвитку свідомого "Я"**, що вивчається психологією,
- **соціального розвитку**, що вивчається суспільними науками

згідно з теорією психо-соціального розвитку Е.Еріксона

Психосоціальні кризи розвитку

(перші шість стадій проходять до віку 25 років):

Перша криза (довіра - недовіра)

на першому році життя;

Друга криза (самоствореність - невпевненість і сором)

переживається в ранньому дитинстві - у віці від 1 року до 3 років;

Третя криза (ініціатива, активність - відчуття провини, пасивність) відбувається у віці від 3 до 6 років;

Четверта криза (працьовитість - почуття власної неповноцінності) відбувається в молодшому шкільному віці (від 6 до 11 років);

П'ята криза (життєве самовизначення - плутанина ролей) переживається підлітками обох статей в період статевої зрілості (11 і 16-18 років);

Шоста криза (близькість до людей - ізоляція від людей) властива молодим дорослим людям у віці 18 - 25 років.

Психосоціальні кризи розвитку (пізні стадії):

Сьома криза (*творчість, життєва активність - застій, зосередженість на собі, на своїх проблемах*) переживається людиною у віці 40 - 45 років, а іноді і пізніше.

чотири проблемних зони:

- 1) формування у людини пошани до мудрості, що заміняє примат фізичної сили і хоробрості;
- 2) сексуалізація соціальних стосунків має поступитися місцем їх соціалізації;
- 3) потрібно уміти не піддатися афектному, чуттєвому збідненню і зберегти емоційну гнучкість, сприяючи емоційному збагаченню в інших формах.
- 4) людина повинна прагнути зберегти якомога більшу душевну гнучкість і продовжувати пошук нових форм поведінки, замість того щоб дотримуватися старих звичок і перебувати в психічній ригідності.

Психосоціальні кризи розвитку (пізні стадії):

Восьма криза (повнота життя - відчай) переживається під час старіння, особливо з виходом людини на пенсію.

Виділяється три підкризи:

По-перше, людині доводиться переоцінити власне "Я", окрім своєї професійної ролі, яка у багатьох людей аж до відходу на пенсію залишається головною.

По-друге, людина повинна усвідомити і звикнути з фактом погіршення здоров'я і старіння тіла, що дозволяє йому виробити в цьому плані необхідну байдужість.

По-третє, людина переживає період заклопотаності, зі зникненням якої він вже без жаху може прийняти думку про смерть.

Адаптація

(від латин. *adapto* - пристосовую) – це:

- 1) процес взаємодії особистості і соціального середовища;
- 2) освоєння відносно стабільних умов середовища;
- 3) процес активного пристосування особистості до середовища, що змінилося.

Адаптацію можна розглядати і як складову частину соціалізації, і як її механізм.

Види адаптації :

психофізіологічна

соціально-психологічна

професійна

Психофізіологічна адаптація -

процес вході якого відбувається освоєння всіх умов, що здійснюють різний психофізіологічний вплив на підлеглого в процесі діяльності його в організації.

До цих умов слід віднести:

- фізичні і психічні навантаження,
- рівень стресогенності конкретної діяльності,
- ергономічні умови опанування спеціальності та виконання роботи.

Професійна адаптація -

розкриття і використання можливостей підлеглого як конкретного фахівця, формуванням позитивного відношення до своєї діяльності.

Задоволеність своєю діяльністю в організації як професією настає при досягненні певних реальних результатів, а останні залежать від освоєння підлеглим специфіки діяльності на конкретній ділянці роботи.

Соціально-психологічна адаптація -

це процес в ході якого відбувається включення підлеглого в систему відносин організації з її традиціями, нормами життя, ціннісними орієнтаціями та ін.

В ході такої адаптації підлеглий отримує інформацію:

- про систему ділових і неформальних відносин,
- про мікрогрупи,
- про соціальні позиції окремих членів організації.

Цю інформацію він сприймає активно, співвідносивши її зі своїм минулим соціальним досвідом, зі своїми ціннісними орієнтаціями.

Соціально-психологічна адаптація

Цей вид адаптації є процесом опанування особистістю своєї ролі при входженні в нову соціальну ситуацію.

За своїми результатах соціально-психологічна адаптація буває *позитивною і негативною*; по механізму здійснення - *добровільною і примусовою*. Процес соціально-психологічної адаптації розпадається на декілька **стадій**